

نَحۡمَدُهٗ وَ نُصَلِّی عَلٰی رَسُوۡلِهِ الۡکَرِيۡمِ

હઝરત અબૂ હુરૈરહ رضی الله عنه થી રિવાયત છે કે હુઝૂર નબીએ કરીમ صلی الله علیه وسلم ઈર્શાદ ફર્માવે છે :–

''અલ્લાહ તઆલા દરેક સો વરસે એક મુજદ્દિદ પૈદા ફર્માવશે જે તે સદીમાં દીનની તજદીદ (જીવંત) કરશે.'' *(હવાલો : અબૂ દાઊદ શરીફ)* આ હદીષ શરીફ શૈખે મક્કા મુકર્રમા હઝરત સૈયદના શૈખ અલી મુત્તક઼ી رحمة الله علیه હદીષ શરીફનો દર્સ પોતાના શાગિર્દો (શિષ્યો)ને પઢાવી રહ્યા હતા એવામાં અચાનક એક તાલિબે ઈલ્મે આપની બારગાહમાં સવાલ કર્યો કે, હુઝૂર ! આ સદીનો મુજદ્દિદ કોણ છે ? અને આ સદ્‌ભાગ્ય કયા બંદાને પ્રાપ્ત છે ? હઝરત શૈખ અલી મુત્તક઼ી رحمة الله علیه ઈર્શાદ ફર્માવે છે કે હે મારા પ્યારા બેટા ! ઈન્શાઅલ્લાહ ! એનો જવાબ કાલે આપીશ. દર્સગાહથી ફારિગ થઈ રાત્રે તહજ્જુદ માટે બારગાહે ઈલાહીમાં હાજર થાય છે. નમાઝે તહજ્જુદ પઢયા પછી હુઝૂરે અકરમ صلی الله علیه وسلمના દરે મુક઼દ્દસ તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી અર્ઝ કરે છે કે યા રસૂલલ્લાહ صلی الله علیه وسلم મારા હદીષ શરીફના દર્સના એક તાલિબે ઈલ્મે મને સવાલ કર્યો છે કે આ સદીના મુજદ્દિદ કોણ છે ? સરકાર صلی الله علیه وسلم આ પ્રશ્ન મારા વિશે ઘણો મોટો પ્રશ્ન છે, મારી મદદ ફર્માવો અને એ બાબત મને આગાહ ફર્માવો કે આ યુગમાં મુજદ્દિદિયતનો તાજ કયા મુબારક માથા પર રાખવામાં આવ્યો છે ? અને તે કોણ નેક બખ્ત

છે જેને આ અઝીમ શર્ફ અતા કરવામાં આવ્યો છે ? આ અરજ પર હુઝૂર صلی الله علیه وسلم ઈર્શાદ ફર્માવે છે કે ''આ સદીના મુજદ્દિદ વજીહુદ્દીન ઈબ્ને નસ્રુલ્લાહ છે.''

કુદવતુલ વાસિલીન, ઝુબ્દતુલ કામિલીન, હુજ્જતુલ્લાહિ અલ્‌લ અદ઼, બુરહાનુલ અતક઼િયા, મુજદ્દિદે મિઅતે આશેરા, વજીહુલ હક્ક઼ વલ્‌મિલ્લત વ દીન, સરકાર સૈયદના મુર્શિદુના વજીહુદ્દીન હુસૈની અલ્વી رحمة الله علیه ૨૨ મુહર્રમુલ હરામ ૯૧૦ હિજરી અહમદાબાદમાં પૈદા થયા. આપના વાલિદ સરકાર સૈયદના ક઼ાઝી સૈયદ શાહ નસરુલ્લાહ હુસૈની رحمة الله علیه ઉચ્ચ કક્ષાના સાહિબે શરીઅત અને તરીક઼ત, આરિફ બિલ્લાહ મર્દે હક્ક઼ આગાહ વલીયુલ્લાહ હતા. આપના દાદા હઝરત સૈયદના બહાઉદ્દીન મક્કી رحمة الله علیه કાબા શરીફમાં મુરાકેબામાં હતા, કે હુઝૂર صلی الله علیه وسلمના દીદારથી મુશર્રફ થયા તો હુઝૂર صلی الله علیه وسلمએ ઈર્શાદ ફર્માવ્યો કે હે મારા પ્યારા બેટા ! મુલ્કે હિંદુસ્તાન જાવ. આપે હુઝૂરનો હુકમ થતાં જ પોતાના ફરઝંદ હઝરત સૈયદના મુઈનુદ્દીન હુસૈની رضی الله عنه અને થોડાક મુરીદો અને ખાદિમોને સાથે લઈ સફરની તૈયારી કરી અને ઘણી જલ્દી સફરની મંઝિલો પસાર કરી હિંદુસ્તાનને પોતાના મુક઼દ્દસ ક઼દમોથી શર્ફ આપ્યો. કસ્બા ‘પાળી’ ગુજરાતમાં રોકાયા. અલ્હમ્દુલિલ્લાહ ! અલ્વી ખાનદાનના આ અઝીમ બહાદુર હુઝૂર صلی الله علیه وسلمના આદેશ મુબારકથી હિંદુસ્તાન તશરીફ લાવ્યા. રાત દિવસ તબ્લીગ અને દીને મતીનના ફેલાવામાં વ્યસ્ત રહ્યા. હજારો લાખો રાહ ભટકેલાઓને સીરાતે મુસ્તકીમ પર ચાલનારા બનાવ્યા અને લાખો મઅરેફતના પ્યાસાઓની પ્યાસ બુજાવી.

આપનું નસબ મુબારક (વંશવેલો) ૨૬ વાસ્તાઓ થકી મૌલાએ

કાએનાત હઝરત અલી کرم اللہ وجہہ الکریم થી જઈ મળે છે. જો કે આપના બાપદાદા અરબથી હિંદુસ્તાન તશરીફ લાવ્યા હતા અને અરબના મુહાવરા મુજબ પોતાને અલ્વી મશ્હૂર કર્યા હતા જેમ કે એક વેળા કોઈ તાલિબે ઈલ્મે આપને સવાલ કર્યો કે શું આપ અલ્વી છો ? તો તેના જવાબમાં આપે ફર્માવ્યું, શું કોઈ એવો પણ છે જે હુસૈની હોય અને અલ્વી ન હોય ?! જવાબનો ખુલાસો એ હતો કે દરેક હુસૈની અલ્વી છે. એટલા માટે આપના ખાનદાન (કુટુંબ)ના લોકો પોતાને "અલ્વી હુસૈની" બંનેવ નિસ્બતોથી સંબંધિત કરે છે.

અહલે અરબ હસની અને હુસૈની સાદાતોને અલ્વી કહે છે. જેમ કે મુહક્કિકે અલલ ઈત્લાક શૈખ અબ્દુલહક્ક મુહદ્દિષ દહેલ્વી رحمۃ اللہ علیہ મનાકિબે દવાજદહ ઈમામમાં સરકાર ઈમામ બાકિર رضی اللہ عنہ વિશે ફર્માવે છે કે, "ઈમામ બાકિર પહેલા અલ્વી હતા કે તેમનાં માં બાપ બંનેવ અલ્વી હતાં."

હિંદુસ્તાનમાં ગુજરાતના ઈલાકાને નવમી અને દસમી સદી હિજરીમાં ખાસ શર્ફ હાંસલ રહ્યો છે. અહમદાબાદ શહેર ઉલૂમો ફુનૂન (કલા વિદ્યાઓ) અને મઆરિફમાં કેન્દ્ર સ્થાન ધરાવતું હતું. ગુજરાતના બાદશાહો ઉલૂમો ફુનૂનની ઘણી ઈજ્જત કરનારા અને ઉલ્મા તથા ફાઝિલોના ખિદમતગુજાર હતા. યમન, શીરાઝ, અને બીજા ઈસ્લામી દેશોથી ઉચ્ચ કક્ષાના ઉલ્મા મુહક્કેકીન અને મુહદ્દિષો ગુજરાત તશરીફ લાવી કાયમ માટે વસી ગયા હતા, જેમના ફુયૂઝો બરકાતથી આખો વિસ્તાર ઉલૂમ અને ફુનૂનનું ઘર બની ગયું હતું. ઈતિહાસની અસંખ્ય કિતાબો તેના માટે પુરાવો છે કે ગુજરાત ઉલૂમે અક્લિયા અને નક્લિયા (કુર્આન–હદીષના ઈલ્મો)માં શીરાઝની અને હદીષ વિદ્યામાં યમન, શામ, બુખારાની બરાબરી ધરાવતું હતું. આવા સુનેહરા યુગમાં સરકાર વજીહુદ્દીન

કુત્બે ગુજરાત સૈયદના શાહ વજીહુદ્દીન હુસૈની અલ્વી رحمۃ اللہ علیہ

હુસૈની અલ્વી رحمۃ اللہ علیہ એ ઈલ્મ પ્રાપ્ત કરવાનો સિલસિલો શરૂ કર્યો. **લગભગ ૩૩ વરસની ઉમ્ર સુધી** અલગ અલગ આલિમો, ફાઝિલો, મુહદ્દિષો અને મુહક્કિકોથી અલગ અલગ ઈલ્મોનો લાભ ઉઠાવતા રહ્યા એટલે સુધી કે એક્સો પચ્ચીસથી વધુ ઉલૂમ પર આપને પૂરી મહારત (નિપૂણતા) હાંસલ થઈ ગઈ હતી. જેમ કે મુહમ્મદ અમીન ઝુબેરી ષમરાતુલ કુદસમાં શજરાતુલ ઈન્સના લેખકના હવાલાથી લખે છે કે હઝરત શૈખ એમાદ તારેમી رحمۃ اللہ علیہ પોતાની વફાત પહેલાં હઝરત શાહ વજીહુદ્દીન હુસૈનીને એક્સો પચ્ચીસ ઉલૂમ શીખવાડયા, જ્યારે કે જાતે તેઓ અઢીસો ઉલૂમ જાણતા હતા. એટલા માટે અલ્લામા તારેમીના વિસાલ પછી હઝરત સરકાર સૈયદના વજીહુદ્દીન અલ્વી હુસૈની رحمۃ اللہ علیہ અફસોસ જાહેર કરતાં ફર્માવે છે : "કદાચ ! અમુક ઉલૂમ પ્રાપ્તિથી રહી ગયો !" પછી જાતે ફર્માવે છે કે એક દિવસ હુઝૂર صلی اللہ علیہ وسلم સ્વપ્નામાં તશરીફ લાવ્યા અને ઈર્શાદ ફર્માવ્યો, **"ફરઝંદ ! ગમગીન ન થાવ ! જેટલા ઈલ્મો તમારા ઉસ્તાદ જાણતા હતા હું તેનાથી પણ વધુ ઈલ્મો અમને અતા કરું છું."** આ ઈર્શાદ ફર્માવીને એક કાગળ દેખાડયો જેના પર બેશુમાર ઉલૂમોનાં નામ લખેલાં હતાં. હઝરત સૈયદ વજીહુદ્દીન અલ્વી ફર્માવે છે કે "તે ખ્વાબ (સ્વપ્ના) પછી મેં જે પણ ઈલ્મ તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કર્યું તો એવું લાગતું હતું કે હું તે ઈલ્મનો ઈમામ અને તેનો જાણકાર છુ." એટલા માટે હું સ્પષ્ટ કરવા માગું છું કે સરકાર સૈયદના વજીહુદ્દીન હુસૈની અલ્વી رحمۃ اللہ علیہના ઈલ્મ અને ફઝ્લના મર્તબાનો મુકાબલો ન આપના યુગમાં શક્ય છે, ન આપના પછી.

આપે ઉલૂમ (વિદ્યાઓ) પ્રાપ્ત કરી લીધા પછી દર્સના (તાલીમ આપવાનો) નૂરાની ક્રમ ચાલુ કર્યો અને પોતાના મદ્રસાનું નામ

મદ્રસાએ અલ્વિયા નક્કી કર્યું. થોડાક સમયમાં આ દર્સગાહની ખ્યાતિ દુનિયાના ખૂણેખૂણે જંગલની આગની જેમ ફેલાઈ ગઈ. દૂર દૂરના સ્થળોથી વિદ્યાર્થીઓ દર્સગાહમાં સામેલ થવા લાગ્યા. દીની ઈલ્મના પ્યાસાઓ ફયઝ પ્રાપ્ત કરી દીને મતીનની ખિદમતમાં લાગી ગયા અને અસંખ્ય ખુદાના બંદાઓનાં દિલ અને દિમાગના અંધકારને પ્રકાશિત કરતા રહ્યા, ત્યાં સુધી કે તાલીમ અને દર્સગાહનો આ સિલસિલો હિંદુસ્તાનથી લઈ અરબસ્તાન સુધી વિસ્તરી ગયો અને આ અલ્વી નૂર આખા જગતને નૂરાની કરતું ગયું. આપના શાગિર્દો અરબમાં તશરીફ લઈ જતા તો તેમની ઘણી વાહવાહ થતી હતી અને આપે અર્પણ કરેલ સનદ (ડિગ્રી) અરબમાં ઘણી ઈજ્જતની નિગાહોથી જોવામાં આવતી હતી. આપના શાગિર્દો જ્યાં ક્યાંય પણ રોકાતા ત્યાં ઈલ્મનો દરિયો વહાવી દેતા. એવી રીતે આપના ઉલૂમ અને મઅરેફતનો ફૈઝ અને બરકતો વિભિન્ન ઈલાકાઓ અને કેટલાય દેશોમાં પહોંચી ગઈ. છેવટે થોડીક મુદ્દતમાં આપની દર્સગાહને જામિયાની હૈસિયત પ્રાપ્ત થઈ ગઈ અને દેશ અને વિદેશની ઉલ્મા અને મુહક્કિકો ખાસ અરબના ઉલ્મા આપની ખિદમતમાં ફત્વા રવાના કરતા રહ્યા. ગુલઝારે અબરારના લેખક લખે છે : આપ સંપૂર્ણ ચોસઠ (૬૪) વરસ ઉલૂમે અક્લિયા અને નક્લિયા (કુર્આન–હદીષના ઈલ્મો) પઢાવતા રહ્યા. પોતાની આખરી ઉમ્રમાં આપે દર્સ અને તદરીસ બંધ કરી દેવાનું વિચાર્યું, પરંતુ હુઝૂર ﷺ ની તરફથી આપને બશારત મળી અને આપ ﷺ એ ઈર્શાદ ફર્માવ્યો, **"બેટા ! દર્સ અને તદરીસના સિલસિલાને બંધ ન કરો ! અમો જાતે આપનો સબક સાંભળવા માટે આવ્યા કરીએ છીએ અને તમારા દર્સથી ખુશ થઈએ છીએ."** આ ખુશ ખબરી

સાંભળ્યા પછી આપે છેલ્લી ઘડી સુધી આ સિલસિલાને ચાલુ રાખ્યો અને દર્સનું નામ "દર્સે મુહમ્મદી" રાખ્યું. યાદે અય્યામના લેખક લખે છે કે અલ્લામા વજીહુદ્દીન અલ્વી ગુજરાતી એ બરગુઝીદા ઉલ્મામાંથી છે જેમના એહસાનથી હિંદુસ્તાનીઓ કદાપિ છૂટી નથી શક્તા. ઉસ્તાઝુલ અસાતેઝા, ઉસ્તાઝુલ બશર, ઉસ્તાઝે ઉમ્મતે મુહમ્મદિયા જેવા ઉચ્ચ અને મશ્હૂર લક્બો સાથે આપને યાદ કરવામાં આવે છે. મોહક્કિકે અલ્‌લ ઈત્લાક્ શૈખુલ હિંદ હઝરત શાહ અબ્દુલ હક્ક મોહદ્દિષે દહેલ્વી જેવી અઝીમ બુલંદ પાયા શખ્શિયત જેમણે આપનાથી ઈલ્મી અને રૂહાની ફૈઝ પ્રાપ્ત કર્યો છે જેનું વર્ણન અખ્બારૂલ અખ્યાર અને ગુલઝારે અબરારમાં જોવા મળે છે.

કુત્બે ગુજરાત સૈયદના વજીહુદ્દીન હુસૈની અરબી رحمۃ اللہ علیہ જેવી રીતે દર્સગાહના બાદશાહ અને અઝીમ મુદર્રિસ હતા તેવી જ રીતે આપ લેખન સંપાદનમાં પણ ઘણી સારી મહારત ધરાવતા હતા. અક્લી અને નક્લી ઉલૂમમાં કેટલીયે કિતાબો પર શરહો અને હાશિયા આજે પણ મૌજૂદ છે. **ફક્ત હદીષની વિદ્યામાં આપે ૩૨ કિતાબો લખી છે.** હઝરત મૌલાના ગુલામ અલી આઝાદ બેલગ્રામી رحمۃ اللہ علیہએ પોતાની લખેલ કિતાબ મઆષિરુલ કિરામમાં આપની લખેલી કિતાબોનું ઘણુ બધું બયાન છે. તફસીર, ઉસૂલે તફસીર, હદીષ, ઉસૂલે હદીષ, ફિક્હ, ઉસૂલે ફિક્હ, બયાન, મઆની, મુનાઝરા, કલામ વગેરે, કયો એ ઈલ્મ છે જેના પર આપે કલમ ન ચલાવી હોય, આજે પણ જેઓનો સંબંધ દર્સી કિતાબોથી છે તે લોકો સારી રીતે વાકેફ છે કે આપે કેવાં કેવાં તદરીસી, તહકીકી, ઐતિહાસિક કામો અંજામ આપ્યાં છે. આપની ઘણી બધી કિતાબો પીર મુહમ્મદ લાઈબ્રેરી અહમદાબાદ, ખુદા

બખ્શ લાઈબ્રેરી પટણા, ઓક્સફર્ડ લાઈબ્રેરી ઈંગ્લેન્ડ, અને અસંખ્ય કલમી નુસ્ખાઓ અલગ અલગ ખાનકાહોમાં મૌજૂદ છે. આપની વિશ્વ વિખ્યાત કિતાબ "હકીકતે મુહમ્મદિયા" જે તસવ્વુફ (સૂફીપણા)ની દુનિયામાં ઘણી ઈજ્જતની નિગાહથી જોવામાં આવે છે. તેની શરહ શૈખ અલ્લામા મિર્ઝા મુહમ્મદ દાઈમએ લખી છે જેની તેહકીક મૌલાના જલાલ રઝાએ ઘણી મહેનતથી કરી છે અને તેને મિસ્રથી પ્રસિદ્ધ કરેલ છે. અઝીઝમ મૌલાના નિઝામુદ્દીન મિસ્બાહી (કુરચનવી) ભરૂચની સૂચના મુજબ આપના મલ્ફૂઝાત (બોધવચનો) પણ પ્રકાશિત થઈ ગયાં છે. જરૂરત એ છે કે બધા કુત્બે ગુજરાતથી સંબંધિત લોકો આપની લખેલ કિતાબો ભેગી કરે અને તેને નવેસરથી ઉર્દૂ, ગુજરાતી, અંગ્રેજી ભાષાઓમાં તર્જુમા સાથે પ્રકાશિત કરે, એટલા માટે કે આ યુગમાં આ કામ કોઈ મોટા કારનામાથી કમ નથી.

પોતાની ઉમરના શરૂના દિવસોમાં આપે આપના પિતાથી સિલસિલાએ ચિશ્તિયા મગરૂબિયા અને પોતાના મામા હઝરત બદરુદ્દીન رحمۃ اللہ علیہથી સિલસિલાએ સોહરવર્દિયાના તરીકા મુજબ અશગાલ (વિર્દ વઝીફા) અને અઝકાર (ઝિક્રો) પ્રાપ્ત કર્યા. એક વેળા આપ હઝરત કબીરુદ્દીન મજઝૂબ (رحمۃ اللہ علیہ)ની ખિદમતમાં હાજર થયા અને તેમને પોતાની દિલી હાલત બતાવી તો તેમણે ફર્માવ્યું, વધુ પરેશાન ન થાવ ! થોડાક જ સમયમાં ગૌષુલ આલમ સરકાર સૈયદના મુહમ્મદ ગૌષ (رحمۃ اللہ علیہ) અહમદાબાદ તશરીફ લાવી રહ્યા છે, તો આપને સંપૂર્ણ બાતિની નેઅમત તેમનાથી પ્રાપ્ત થશે. હઝરત સૈયદના ગૌષુલ આલમ કોણ હતા તેમના વિશે થોડી ચર્ચા કરી લઈએ.

રઈસુલ કામિલીન, સુલ્તાનુલ અવલિયા, ગૌષુલ આલમ

હઝરત સૈયદના મુહમ્મદ ગૌષ ગ્વાલિયરી رحمۃ اللہ علیہ હઝરત ખ્વાજા ફરીદુદ્દીન અત્તારી رحمۃ اللہ علیہની ઔલાદમાંથી છે. વારિષે વિલાયતે મુહમ્મદી, વાકિફે અસ્રારે રહમાની હઝરત ગૌષુલ આલમ رحمۃ اللہ علیہએ ઘણા મુશ્કિલ મુજાહિદા અને રિયાઝત કરી, ખાસ કરીને દઅવતે અસ્માએ ઈલાહીને ઉચ્ચ દરજ્જા પર પહોંચાડયો. આપે સુલ્તાનુલ મોવહ્હિદીન પીરે જહાં હઝરત ઝહરુલ હક્ક વદીન رحمۃ اللہ علیہથી ચૌદ (૧૪) ખાનદાનોથી ઈજાઝત અને ખિલાફત પ્રાપ્ત કરી. આપના પીરો મુર્શિદ હઝરત શાહ ઝહૂર હાજી હુઝૂર رحمۃ اللہ علیہ બાકમાલ અલ્લાહના વલી હતા. એકસો સાઈઠ (૧૬૦) વરસની ઉમ્ર પામ્યા. ઉમ્રનો વધારે પડતો સમય મુસાફરીમાં વિતાવ્યો અને લગભગ આખા અરબસ્તાન અને ભારતના રૂહાની મર્કઝો પર ચિલ્લો કર્યો. હુઝૂર ﷺના રોઝા મુબારકને ચાલીસ (૪૦) વરસો સુધી ઘણા શૌક અને મહોબ્બત અને અકીદતથી ઝાડુ આપતા રહ્યા. હઝરત ગૌષુલ આલમ رحمۃ اللہ علیہ સંપૂર્ણ રૂહાની ફયૂઝ હઝરત સુલ્તાનુલ્ મુવહ્હિનથી પામીને રિયાઝત અને મુજાહિદાની મુશ્કેલ મંઝિલોએથી પસાર થઈ મકામે ગૌષિયત પર બિરાજમાન થયા. આપના સંપૂર્ણ હાલાત હઝરત મૌલાના શાહ ફઝલુલ્લાહ શત્તારીએ મનાકિબે ગૌષિયામાં બયાન કર્યા છે. આપની તરીકતમાં સિલસિલાએ શત્તારિયાના મહાન અવલિયાએ કિરામમાં ગણના થાય છે. જ્યારે શેરશાહ સૂરીએ હઝરત ગૌષુલ આલમ رضی اللہ عنہથી બદ્ગુમાન થઈને પોતાના ભાઈ અખ્તરજંગને જે ફૌજનો અફસર હતો તેને હુકમ આપ્યો કે ગ્વાલિયર જઈ શૈખ મુહમ્મદ ગૌષનું સર (માથુ) કાપીને લાવે અને તેમના બધા ખાનદાનને તબાહ અને બરબાદ કરી દે. તે વેળા આપ ગુજરાત તરફ રવાના થઈ ગયા હતા,

રસ્તામાં આપને તથા આપનાં બીવી બચ્ચાં તથા આપની માં સાહેબાને જાલિમોએ કેદ કરી દીધાં અને પર્દાવાળી ઔરતોની બેઅદબી કરવા લાગ્યા. તો આપનાં વાલેદા આપની પીઠ પર બંનેવ હાથો વડે મારવા લાગ્યાં અને ફર્માવ્યું કે હવે પર્દાનશીન ઔરતોની ઈજ્જત ખતરામાં પડી ગઈ છે, હે ફરઝંદ ! તમારી વિલાયત અને ગૌષિયત ક્યારે જાહેર થશે ?! આટલું સાંભળતાં જ આપને જલાલ આવી ગયો અને પોતાની ઝબાને વિલાયતથી ફર્માવ્યું, "મીરીંખ તું ક્યાં છે ? અને પોતાનું કામ બતાવ !"

આપની ઝબાન મુબારકથી આ શબ્દો નીકળતાં જ પૂર્વથી પશ્ચિમ બાજુ એક તલવાર જાહેર થઈ. તે છતાં એક વેળા આપે ફૌજના અફસરને ફરી ઈર્શાદ ફર્માવ્યો, "તમે બધા પરત ફરી જાવ ! દરવેશોનું કામ દુશ્મનોના હક્કમાં પણ દુઆ કરવાનું છે, અને આ ફકીર પણ તેનો પાબં દ છે." અખ્તરજંગે કહ્યું કે, "અમો શેરખાનના આદેશના પાબંદ છીએ અને તેમનો હુકમ છે કે વિના સંકોચે આપનું ધડ માથાથી અલગ કરી દેવામાં આવે." જ્યારે ફૌજનો અફસર પોતાની વાત પર અડગ રહ્યો તો હઝરતની ઝબાન મુબારકથી આ શબ્દો નીકળ્યા, "હે મીરીંખ ! કત્લ કરી દો !" આ શબ્દો સાથે જ સિપાહીઓના ધડો શરીરોથી જુદાં થવાં લાગ્યાં. આ અજીબો ગરીબ મન્ઝર જોઈ કેટલાક ફૌજીઓ નાસી છૂટયા અને આપ ખૈરિયતની સાથે ગુજરાત પહોંચ્યા. રૂહાની દુનિયાથી દિલચસ્પી રાખનારાઓ જાણે છે કે મીરીંખ તારો હઝરતની સત્તા હેઠળ હતો અને આમિલો (અમલ કરનારાઓ) ખાસ કરીને આ હેતુથી આપની બારગાહના મોહતાજ રહ્યા છે. હઝરત ગૌષુલ આલમની કિતાબ "જવાહિરે ખમ્સા" છેલ્લાં ચારસો (૪૦૦) વરસોથી બરાબર અહલે હક્કની રહબરી તથા રહનુમાઈ કરી

રહી છે. સિલસિલા શત્તારિયાને આપની જાતથી બેહદ ઉત્તેજન મળ્યું છે. આમ તો એ સિલસિલો તસવ્વુફની દુનિયાનો ઘણો પૂરાણો અને મશ્હૂર સિલસિલો છે. આ સિલસિલો તુર્કિસ્તાનમાં બુસ્તામિયા અને મધ્ય એશિયામાં ઈશ્કીયાના નામથી ઓળખાય છે. આ સિલસિલાનો સીધો સંબંધ હઝરત ઈમામ જાફર સાદિક رضي الله عنه થી છે અને એ સિલસિલાના અવલિયાએ કિરામ તેમનાથી ફયૂઝ હાંસલ કરે છે. આ સિલસિલાના પ્રચારમાં હઝરત બાયઝીદ બુસ્તામી رحمة الله عليه એ ઘણો મહાન તથા અહમ રોલ અદા કર્યો. નીશાપૂર, આઝરબાઈજાન તથા હિંદુસ્તાનમાં આ સિલસિલો હઝરત અબ્દુલ્લાહ શત્તારીના માધ્યમથી ફેલાયો. આપના ઈખ્લાસ, લિલ્લાહિયત, રિયાઝત, મુજાહિદા, નફસને મારી નાખવું અને ફાકા કશી (ભૂખ્યું રહેવું) જોઈ આપના પીરો મુર્શિદે આપને 'શત્તાર' કહીને પુકાર્યા, આ જ એ સિલસિલાના નામનું કારણ છે. હઝરત અબ્દુલ્લાહ શત્તારી એ પહેલા બુઝુર્ગ છે જેમને શત્તારીના નામથી યાદ કરવામાં આવ્યા. હઝરત ગૌષુલ આલમ અને હઝરત કુત્બે ગુજરાતની એક બીજા સાથે મુલાકાત અહમદાબાદમાં થઈ. અને હઝરત ગૌષુલ આલમનો કયામ અહમદાબાદમાં લગભગ અઢાર વરસ રહ્યો ત્યાર બાદ આપ અકબરના યુગમાં પોતાના બાલ બચ્ચાંઓ સાથે ગ્વાલિયર ચાલ્યા ગયા અને ત્યાં જુમ્માની રાત્રે ૧૪ રમઝાનુલ મુબારક ૯૭૦ હિજરીમાં વિસાલ પામ્યા. ગ્વાલિયર શરીફમાં આપનો મઝાર શરીફ લોકોનું મર્કઝ છે. હઝરત કુત્બે ગુજરાતનો સિલસિલાએ શત્તારિયામાં ઈજાઝત અને ખિલાફત હઝરત ગૌષુલ આલમથી પ્રાપ્ત થઈ. અગણિત રહસ્યો તથા તસવ્વુફના બારીક મસાઈલ અને બાતિની અને રૂહાની ફૈઝ આ બધું આપને તેમનાથી જ પ્રાપ્ત

થયું. ખૂદ ફર્માવે છે કે જો ગૌષુલ આલમના કદમ ચૂમવાનો શર્ફ મને હાંસલ ન થાત તો હકીકતના ભેદોની પહેચાન ન થાત. હઝરત ગૌષુલ આલમ જાતે પણ હઝરત કુત્બે ગુજરાતથી ઘણી મહોબ્બત ફર્માવતા હતા જે આજે પણ ખિલાફતનામાના લખાણથી સ્પષ્ટ છે જે આપના માટે તૈયાર કરવામાં આવ્યું હતું. જેમ કે ખિલાફતનામામાં હઝરત ગૌષુલ આલમ લખે છે : "વજીહુદ્દીન શૈખુલ મશાઈખ, શૈખુલ ઈસ્લામ અને હૈદરે ષાની છે." સ્પષ્ટ થાય કે અવલિયાએ મુહમ્મદિયામાં **હૈદરે ષાની**નો લકબ હઝરત કુત્બે ગુજરાત માટે ખાસ છે.

આપ હમેશાં દુન્યાદાર માલદાર અને હુકૂમતના લોકોથી દૂર રહ્યા. ફક્રો ફાકા (ભૂખે રહેવું) સબ્ર અને કનાઅત (થોડા પર રાજી રહેવું) અને સાદાપણુ આપનો ખાસ તરીકો હતો, જે નઝરો ન્યાઝ અકીદતમંદોની તરફથી પેશ થતી તેને ગરીબો અને મિસ્કીનોમાં વહેંચી દેતા. લિબાસ પણ ઘણો સાદો પહેરતા હતા. એક વેળા એક તાલિબે ઈલ્મ આપના મદ્રસામાં એ સમયે હાજર થયો જ્યારે આપ સબક દર્સ આપી રહ્યા હતા. એ થોડીકવાર ચિંતામાં ઉભો રહ્યો અને છેવટે તાલિબે ઈલ્મોથી પૂછયું કે હઝરત મિયાં વજીહુદ્દીન ક્યાં છે ? તેના પર હઝરતે જાતે જ તેને પૂછયું, બતાવો ! તમને તેમનાથી શું કામ છે ? તેણે કહ્યું, મારી એક તમન્ના છે જેને હું આપની સમક્ષ જાહેર નથી કરી શક્તો ! આપે ફર્માવ્યું, વજીહુદ્દીન આ ફકીર જ છે અને મિયાં વજીહુદ્દીન બીજી જગ્યાએ રહે છે ! આ અંદાઝથી તે પ્રભાવિત થઈ અર્ઝ કરવા લાગ્યો કે, મારો મતલબ આપની જાતથી હતો તે હાંસલ થઈ ગયો તો હવે કોઈ બીજી જગ્યાએ જવાની જરૂરત ન રહી. માત્ર આટલું કહ્યા પછી આપના કદમ ચૂમી તે જવા લાગ્યો. તો વિદ્યાર્થીઓએ કહ્યું,

થોડાક દિવસો અહિંયા રોકાઈ જાવ તેના પર તેણે કહ્યું, જે તાલિબ એક જ મુલાકાતમાં પોતાનો મતલબ મેળવી લે તે પછી શું કામ પડયો રહે ! વિદ્યાર્થીઓ હેરતથી હઝરત તરફ જોવા માંડયા અને જોતા જ રહ્યા. તેના પર હઝરતે ફર્માવ્યું, તેલ અને આગ તૈયાર હતી તો શું હું તેને રોશન ન કરું ?! ઘણી વેળા જ્યારે સબક આપીને ફારિગ થતા તો આપની મુલાકાત હઝરત ખિઝર સાથે થતી, અને તેમની સાથે વિવિધ બાબતો વિશે ચર્ચા થતી. એક વેળા આપને કોઈ અલ્લાહના વલીએ તેમની સાથે ચર્ચામાં મગ્ન જોયા તો આપને પૂછયું, શું વાતો થઈ છે ?! આપે ફર્માવ્યું કે મઅરેફત સિવાય શું વાતો થઈ શકે છે ? પછી તેમણે ફર્માવ્યું કે તમે ફૈઝ પ્રાપ્ત કર્યો કે પછી આપે તેમને ફૈઝ આપ્યો ? તેના પર આપે તેમને ફર્માવ્યું કે અમે રસૂલુલ્લાહ ﷺના નાઈબ છીએ, બીજાઓથી ફૈઝ લેતા નથી બલ્કે ફૈઝ આપીએ છીએ.

આપના મુબારક યુગમાં હુકૂમતની ભાષા ફારસી હતી અને જરૂરત અનુસાર ગજરી એટલે કે ઉર્દૂ ભાષાનો પણ ઉપયોગ થતો હતો, એટલા માટે આપ કોઈક વેળા ઉર્દૂ ભાષામાં પણ વાત કરતા હતા. આપના અનમોલ કથનો અરબી, ફારસી, ગજરી ભાષાઓમાં જમા કરવામાં આવ્યા છે જેના અભ્યાસથી શરીર પર એક અજીબ કૈફિયત પૈદા થઈ જાય છે. અમે અહિંયા અમુક કથનો રજૂ કરીએ છીએ જે આપણા માટે લાભદાયક બને. આપ ફર્માવે છે : ખુદાએ તઆલાનું હમેશાં ઝિક્ર કરો એટલા માટે કે ઝિક્રથી વસવસાઓ દૂર થઈ જાય છે અને દિલ સાફ થઈ જાય છે. દિલની સફાઈનું નિશાન શૌક અને મહોબ્બત છે. ખુદાથી ગાફિલ કરનારી ટેવોથી બચો અને ગફલત પૈદા કરનારી વસ્તુઓને છોડી દો. ખુદાની મરજી એ છે કે બધા તેને ઓળખે, ઈલ્મ અને શુગલ

બંનેવ પ્રાપ્ત કરો એટલા માટે કે બંનેવનો મક્સદ એક છે. શુગલ કરવું રિયાઝત (ઈબાદત)થી પણ સારું છે અને તેનાથી **અધિક ફાયદાકારક** છે. શુગલના દિવસોમાં કરામતોનો ઈન્તેજાર ન કરો. તેલ વધારે વાપરો, ગોશ્ત ઓછો ખાવ. રાહતથી (આરામથી) સુસ્તી થાય છે અને તેનાથી મીઠાશ નથી મળતી. દુનિયાને ત્યાગી દો ખુદા મળી જશે, અને દુનિયાથી દૂર હટી જાવ ખુદા તમારાથી નજીક થઈ જશે. જવાનીની રિયાઝત (ઈબાદત) વધુ લાભદાયક છે, જવાનીમાં જેટલી ઈબાદત અને રિયાઝત કરવામાં આવે તેટલી વધુ લાભદાયક છે. મુર્શિદ (પીર)ની ઈજાઝત વિના મુજાહેદા કરવા શરીરને કમજોર કરવાનો સબબ છે. ઈબાદત અને રિયાઝતથી સફળતાનો દરવાજો ખુલે છે પરંતુ હિજાબ (પડદો) નથી હટતો. રાહત અને તકલીફમાં નફસની હાલત માલૂમ કરો એટલા માટે કે આગળ જતાં ખબરદાર થઈ શકો. નફસ ખતરાઓમાં નાખી દે છે, ઝિક્ર કરો ખતરાઓ દૂર થઈ જશે. રૂહાની અશગાલથી વૃધ્ધિ અને આધ્યાત્મિક પ્રગતિ પ્રાપ્ત થાય છે. રસૂલુલ્લાહ ﷺના તસવ્વુર (વિચાર)થી રૂહાનિયત વધી જાય છે, આપ ﷺથી નિકટતા હાંસલ થાય છે. કમજોરોની મદદ કરવી, ગરીબો સાથે સારો વર્તાવ કરવો હાથોની ઈબાદત છે. સગાં સંબંધીઓથી મળવું અને અવલિયાથી મળવું પગની ઈબાદત છે. કુદરતના કરિશમા જોઈ ખુદાનો ખૌફ પૈદા થાય અને ખૂબ આંસૂ વહે એ આંખની ઈબાદત છે. તૌહીદ અને રિસાલતની વાતો સાંભળવી, ઉલ્મા અને સાલેહીનનાં કલામો (વાણી) સાંભળવાં એ કાનની ઈબાદત છે. દુનિયાને ત્યાગી દેવી અને આખેરત તરફ ધ્યાન કેન્દ્રિત કરી દેવું દિલની ઈબાદત છે. અલ્લાહ તઆલાથી મિલાપનો ઉમંગ જાગૃત થવો એ રૂહની ઈબાદત છે. જે વસ્તુ અલ્લાહના દરબારમાં હાજર

થવાથી ગફલતનો સબબ બને તેનાથી બચો. વૃધ્ધિ અને પ્રગતિ વધુ રોઝા રાખવાથી નથી થતી બલ્કે શુગલથી વધારે પ્રગતિ થાય છે. બધી પ્રગતિ મુર્શિદના ફૈઝ અને તર્બિયત પર નિર્ભર છે. હઝૂરી (ઉપસ્થિતિ)માં ઘણી જલ્દી પ્રગતિ થાય છે. મુર્શિદની નજર હેઠળ રહેવું મોટી વાત છે, એક જ ઈશારો આલમોને હલાવી નાખે છે. મુર્શિદના એક ઈશારાથી હજાર ગુમરાહ બદકાર કામિલ અને વલી થઈ જાય છે. એ રસ્તા પર ચાલનારાઓ "من كان لله كان الله له" નો નમૂનો હોવો જોઈએ, જ્યારે આવું હોય છે ત્યારે "من ترك الكل وجد الكل" નો મક઼ામ પ્રાપ્ત થાય છે. એ માર્ગ પર ચાલવાવાળાને જોઈએ કે ઝબાન અને ક઼દમનો ખ્યાલ રાખે, મખ્લૂક઼ (પબ્લિક)થી વધુ મેળાપ ન રાખે, જ્યાં સુધી શક્ય હોય ખામોશી સાધી રાખે. આપના એક શાર્ગિદે અર્ઝ કરી કે બીજા મશાઈખે કિરામ મક઼ામાતની તફસીર (ખુલાસો) બયાન કરે છે. આપે ફર્માવ્યું, અમારા ખાનદાનમાં તફસીર બયાન કરવાની હાજત નથી, અમો પહેલા જ પગલે અલ્લાહ સુધી પહોંચીએ છીએ. કોઈએ અર્ઝ કરી, રિયાઝત કયા સિલસિલામાં વધુ છે અને કયા સિલસિલામાં ઓછી ? ફર્માવ્યું, સિલસિલા શોહરવર્દિયામાં રિયાઝત સૌથી વધુ છે અને સિલસિલાએ શત્તારિયામાં સૌથી ઓછી. કોઈએ અર્ઝ કરી કે સિલસિલાએ નક્શબંદિયામાં ફલાણુ ઝિક્ર શ્વાસ રોકીને કરવામાં આવે છે તો આજ્ઞા હોય તો કરું ? તો ફર્માવ્યું કે એ જ ઝિક્ર સિલસિલાએ શત્તારિયામાં શ્વાસ રોક્યા વિના કરવામાં આવે છે. સૂફી ફર્ઝો, વાજિબો, સુન્નતે મોઅક્કેદાહ સિવાય નફલો તરફ વધારે ધ્યાન કેન્દ્રિત ન કરે બલ્કે ઈસ્તેગ્ર઼ાક઼ (યાદે ખુદામાં વિચારમાં ખોવાઈ જવા)માં વધુ કોશિશ કરે.

મૌત પહેલાં એવું થવું જોઈએ કે મૌતનો વિચાર બાકી ન રહે, હર ઘડી ખુદાના ઝિક્રમાં મશગૂલ રહેવું જોઈએ ત્યાં સુધી કે દિલ ઝાકિર (ઝિક્ર કરનાર) થઈ જાય. જ્યારે ઝાકિર થઈ જાય છે તો શરીરના દરેક અંગ અંગથી ઝિક્રની અવાજ પૈદા થાય છે. એટલે સુધી કે ઊંઘમાં પણ દિલ ગાફેલ નહીં રહે. જે માણસ શુગલ કરે તો દસ દિવસથી ઓછુ ન કરે, એટલા માટે કે કામયાબી તેમાં છુપાયેલી છે અને દસ દિવસમાં ખાસ અસર છે, અને જે શુગલમાં લિજ્જત પામે તેને હમેશાં કરે. એક વ્યક્તિએ વસવસાઓની શિકાયત કરી તો આપે ફર્માવ્યું, તેના તરફ ખ્યાલ પણ ન કરો બલ્કે પોતાના શુગલમાં વ્યસ્ત રહો, વસવસાઓ જાતે જ દૂર થઈ જશે. કોઈએ સવાલ કર્યો કે એક તે મુવહ્હિદ (ખુદાને એક માનનાર) છે જે દીવાનગીમાં કૂતરાઓ સાથે પણ ખાણુ ખાઈ લે છે, અને એક માત્ર આલિમ છે તેમાંથી કોણ શ્રેષ્ઠ છે ? આપે જવાબમાં ફર્માવ્યું, જે ઝાહિદ બધી વસ્તુઓમાં હક્ક઼ને જોતો હોય અને કોઈ વસ્તુનો દિલમાં ખ્યાલ ન રાખતો હોય તેવો ઝાહિદ જે માત્ર આલિમ હોય તેનાથી બેહતર છે. ઝિક્ર અને શુગલ જેટલુ પણ હોય તેના પર પાબંદી (નિયમિતતા) કરવી જોઈએ, એટલા માટે કે કામયાબીનું ભેદ નિયમિતતામાં છુપાયેલું છે.

સારાંશ કે આપની પૂરી જિંદગી ખુદાના બંદાઓની હિદાયત, દર્સ અને તદરીસ તથા રિયાઝત અને મુજાહેદામાં ગુજરી. આપની સંપૂર્ણ ઉમર ૮૮ વરસ છે. રવિવાર સુબ્હ સાદિક઼ના સમયે મુહર્રમનો મહિનો અને હિ.સ.નો ૯૯૮ વરસ હતું ત્યારે આપ આ ફાની દુનિયાથી હમેશાંના ઘર તરફ સફર ફર્માવી ગયા.

આ ધરતી જ્યાં સુધી રહેશે અને ઈલ્મ અને ઈરફાનનો જ્યાં સુધી દૌર રહેશે હઝરત કુત્બે ગુજરાત નૂરના મિનારાની જેમ

ચમક્તા રહેશે, **સૈયદવાડા ખાનપૂર અહમદાબાદ**માં આપનો નૂરાની આસ્તાનો ખુદાની મખ્લૂક઼નું મર્કઝ છે. ફૈઝ આપનારુ આ દર સદીઓથી આબાદ છે જ્યાં ઈલ્મ અને મઅરેફતના પ્યાસાઓ, દીન તથા દુનિયાના તાલિબો સૈરાબ (તૃપ્ત) થાય છે. જેની જેવી તલબ તેવી જ અતાનો નઝારો માથાની આંખો વડે જોઈ શકાય છે. બરકત તથા ફૈઝ પ્રાપ્ત કરવાની નિય્યતથી હઝરત કુત્બે ગુજરાતના સંક્ષિપ્ત હાલાત અમે રજૂ કરવાની સઆદત હાંસલ કરી છે. નહીં તો આપની જાત એવી સંપૂર્ણ જાત છે જેના વિશે કાંઈ પણ લખવું એ મારી જેવા ઈલ્મવાળા તો શું બલ્કે પોતાના સમયના આલિમો તથા આરિફો પણ લાચાર છે. *–(સુન્ની દાવતે ઈસ્લામનો દા'વત નંબર, અઝ : સૈયદ મુહમ્મદ તન્વીર હાશમી, બીજાપુર–કર્નાટક)*